

Leutscher proti Nizozemsku, rozsudek ze dne 26. 3. 1996

Stěžovatel: Leutscher

Žalovaný stát: Nizozemsko

Číslo stížnosti: 17314/90

Datum: 26.03.1996

Článek Úmluvy: čl. 6 odst. 1
čl. 6 odst. 2

Rozhodovací formace: Senát

Soud: Evropský soud pro lidská práva

Hesla: presumpce nevinny, spravedlivý proces, trestní obvinění

Významnost: 3

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA

26. března 1996

VĚC LEUTSCHER

(Rozsudek ve věci Leutscher versus Nizozemsko)

Evropský soud pro lidská práva, zasedající v souladu s článkem 43 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a příslušnými ustanoveními Jednacího řádu B jako Senát, který tvořili následující soudci: R. Ryssdal, předseda, R. Bernhardt, L. - E. Pettiti, R. Macdonald, S. K. Martens, M. A. Lopes Rocha, P. Jambrek, K. Jungwiert, P. Kuris a dále H. Petzold, tajemník Soudu, a P. J. Mahoney, zástupce tajemníka Soudu, po neveřejné poradě, která se konala ve dnech 24. listopadu 1995 a 22. února 1996. posledně uvedeného data vynesl následující rozsudek:

POSTUP

1. Případ byl Soudu předán Evropskou komisí pro lidská práva (dále jen „Komise“) 8. prosince 1994 v tříměsíční lhůtě stanovené článkem 32 § 1 a článkem 47 Úmluvy. Tomu předcházelo podání stížnosti proti Nizozemskému království (č. 17314/90), předložené Komisi podle článku 25 nizozemským státním příslušníkem panem Jacobem Koos Leutscherem 29. června 1990.

Požadavek Komise vycházel z článků 44 a 48 a prohlášení, jímž Nizozemsko uznalo obligatorní pravomoc tohoto Soudu (článek 46). Předmětem uvedené žádosti bylo vydání rozhodnutí, zda skutkový děj případu zakládá porušení závazků příslušného státu podle článku 6 §§ 1 a 2 Úmluvy.

2. V odpovědi na dotaz učiněný podle ust. 35 § 3 (d) Jednacího řádu B žadatel ustanovil advokáta, který jej bude zastupovat (ust. 31).
3. Do ustaveného Senátu byl z moci úřední jmenován pan S. K. Martens, zvolený soudce

nizozemské národnosti (článek 43 Úmluvy), a pan R. Ryssdal, předseda Soudu (ust. 21 § 4 /b/). Dne 27. ledna 1995 vylosoval předseda za přítomnosti tajemníka jména dalších sedmi členů, a to pánů R. Bernhardta, L. - E. Pettitiho, R. Macdonalda, M. A. Lopese Rochy, P. Jambreka, K. Jungwierta a P. Kurise (článek 43 in fine Úmluvy a ust. 21 § 5).

4. Pan Ryssdal z titulu předsedy Senátu (ust. 21 § 6) prostřednictvím tajemníka Soudu konzultoval se zástupcem nizozemské vlády (dále jen „Vláda“), právním zástupcem žadatele a delegátem Komise postup soudního řízení (ust. 39 § 1 a ust. 40). Na základě toho tajemník Soudu obdržel 14. září 1995 vyjádření Vlády a žadatele. Komise vydala dokumenty o řízení před ní, které si vyžádal tajemník Soudu na základě pokynů předsedy Soudu.
5. V souladu s rozhodnutím předsedy Senátu se veřejné zasedání konalo v Paláci lidských práv ve Strasbourgu 20. listopadu 1995. Soud předtím vykonal přípravné řízení.

K soudu se dostavili:

(a) za Vládu

1. de Vey Mestdagh. Ministerstvo zahraničí, zástupce Vlády; J. L. de Wijkerslooth de Weerdersteijn, landsadvocaat, právní zástupce;

(b) za Komisi

1. G. Schermers, delegát:

(c) za žadatele

1. A. M. van Maarschalkerwaard, právní zástupce.

Soud vyslechl úvodní přednesy pánů Schermerse, van Maarschalkerwaarta a de Wijkerslooth de Weerdesteijna.

SKUTKOVÁ ZJIŠTĚNÍ

1. Zvláštní okolnosti případu
2. Žadatel je nizozemským občanem, narodil se v roce 1927 a v současné době žije v Alicante ve Španělsku. Až do konce roku 1974 žil v Nizozemsku. Přinejmenším do roku 1976 byl zapojen do řízení řady společností založených podle nizozemských zákonů, na jejichž chodu měl také přímo či nepřímo zájem jako podílník.
3. V roce 1977 daňový úřad zahájil vyšetřování ve věci daňových přestupků, z jejichž spáchání byl žadatel podezřelý.
4. Dne 22. ledna 1980 daňový úřad zaslal žadateli dodatečný výměr daně z příjmů (inkomstenbelasting) za rok 1974 a daně z nemovitostí (vermogensbelasting) za rok 1975. Splatné částky byly zvýšeny o 100 %, neboť daňový úřad shledal, že žadatel předložil nesprávné údaje (viz níže uvedený odst. 13).
5. Dne 25. ledna 1980 ředitel Státního daňového úřadu (Directeur van's Rijks Belastingen) předložil státnímu prokurátorovi (officier van justitie) protokol se závěry šetření z 10. ledna 1980 (proces-verbaal) učiněného Úřadem finanční kontroly (Fiscale Inlichtingen-en Opsporingsdienst) s požadavkem, aby vykonal opatření nutná k soudnímu stíhání žadatele. Dne 25. června 1980 žadatel zaslal státnímu prokurátorovi dopis, kterým dal najevo, že si je vědom výše zmíněného podezření.

Dne 3. září 1982 státní prokurátor zažádal o zahájení předběžného soudního šetření (gerechtelijk vooronderzoek) proti žadateli.

10. Dne 24. května 1984 Oblastní soud v Amsterdamu (arrondissementsrechtbank) jednal o žadateli in absentia. Obžaloba zahrnovala čtyři body týkající se předložení nepravdivého daňového přiznání za léta 1974-1976 různými společnostmi, na jejichž vedení se podílel, stejně jako dva body týkající se nepravdivých údajů o jeho příjmech a výdajích, majících za následek stanovení nesprávného výměru jeho daně z příjmů za rok 1974 a daně z nemovitostí za rok 1975. Oblastní soud ho shledal 7. června 1984 vinným ve všech bodech obžaloby a odsoudil ho k jednomu roku vězení a pokutě ve výši 1 000 000 NLG (holandských guldenů).
11. Žadatel se odvolal k Odvolacímu soudu v Amsterdamu (gerechtshof)

Po zasedáních, která proběhla 10. října 1986 a 16. ledna a 13. března 1987, tento soud ve svém rozsudku z 13. března 1987 zrušil rozsudek oblastního soudu a prohlásil žalobu za nepřipustnou. Rozhodl tak z důvodu, že žadatel byl již 25. června 1980 informován o možnosti zavedení trestního řízení proti němu a až do 3. září 1982 (zahájení předběžného soudního šetření) v této záležitosti nebyly učiněny žádné kroky. Obvinění proti němu tudíž nebylo vzneseno v „přiměřené lhůtě“, jak je požadováno článkem 6 Úmluvy a článkem 14 § 3 Mezinárodní úmluvy o občanských a politických právech.

12. Dne 25. června 1987 pan Leutscher předložil odvolacímu soudu požadavek na úhradu nákladů a výdajů způsobených mu v průběhu trestního řízení proti němu. Požadoval inter alia 61 410 NLG za náklady vynaložené na účast právního zástupce a 40 000 NLG za ztrátu času, odvolává se na článek 591a § 2 Trestního řádu (Wetboek van Strafvordering; GCP) (viz níže uvedený odst. 17).
13. Dne 6. ledna 1988 daňový senát (belastingkamer) Odvolacího soudu v Amsterdamu zrušil dodatečný daňový výměr žadatelovy daně z příjmů za rok 1974. Dne 13. dubna 1988 zrušil také dodatečný výměr jeho daně z nemovitostí za rok 1975 (viz výše uvedený odst. 8).
14. Dne 16. března 1990, po neveřejném zasedání z 20. července 1988, kterému byli přítomni žadatel a jeho právní zástupce, předsedající soudce revizního senátu (raadkamer) Odvolacího soudu v Amsterdamu vydal rozhodnutí o žadatelově požadavku na úhradu nákladů a výdajů.

Přiznal určité částky na pokrytí nákladů svědků a poplatků pro daňové poradce, stejně tak plnou úhradu žadatelových cestovních výdajů. Odmítl ovšem vydat příkaz k vyplacení jakékoli částky na kompenzaci ztráty času, jelikož shledal, že v tomto směru žadateli nebyla způsobena žádná újma. Také zamítl požadavek na úhradu poplatků za právního zástupce. Zdůvodnění tohoto stanoviska obsahovalo následující:

„Z protokolu vyplývá, že žadatel se podílel na vedení řady společností a že tyto společnosti se na základě instrukcí či příkazů žadatele dopustily několika trestných činů daňového charakteru (fiscale delicten), které státu způsobily nezanedbatelnou finanční škodu. Oblastní soud uznal žadatele vinným inter alia z těchto trestných činů...

Ani protokol o trestním řízení, ani protokol vztahující se k současnému požadavku nezavdávají příčinu k pochybám, zda toto odsouzení bylo správné.

Za této situace odvolací soud, po zvážení všech okolností, nenachází podle práva slušnosti a spravedlnosti žádné důvody k tomu, aby žadateli byla přiznána úhrada jeho soudních výdajů.“

1. Příslušné domácí právo
2. Následně jsou uvedena příslušná ustanovení trestního řádu (dále jen „TŘ“), jak byla interpretována v době projednávaných událostí.
3. Článek 90 TŘ relevantně zakotvuje:

„1. Ohrada bude uznána v každém případě, pokud a do jaké míry soud. po zvážení všech okolností,

nabyde názoru, že podle práva slušnosti a spravedlnosti k tomu existují důvody. ...“

17. Článek 591a TŘ v této souvislosti stanoví:

„2. Jestliže případ skončí bez stanovení trestu či návrhu zákonného opatření ... dříve podezřelému nebo jeho dědicům může být přiznána od státu náhrada za škody, které skutečně utrpěl ztrátou času následkem předběžného šetření a projednávání jeho případu před soudem, stejně jako za náklady na právního zástupce. Toto zahrnuje náhradu za náklady na právního zástupce během policejní a vyšetřovací vazby. Úhrada takovýchto výdajů může být dále přiznána, jestliže případ skončí stanovením trestu či návrhem zákonného opatření na základě skutečnosti, pro niž vyšetřovací vazba není povolena. ...

4. Článek 90 ... aplikuje se analogicky.“

5. Odvolací řízení proti rozhodnutí nebo rozsudku soudu první instance zahrnuje kompletní znovuprojednání případu. Obhajoba má stejná práva jako u soudu první instance (článek 415 TŘ).

ŘÍZENÍ PŘED KOMISÍ

19. Pan Leutscher podal svou žádost ke Komisi 29. června 1990.

Na základě článku 6 §§ 1 a 3 (b) a (d) Úmluvy si stěžoval na to, že jak dodatečné daňové výměry, tak trestní řízení proti němu se zakládaly na nesprávných faktech a že mu nebylo umožněno podat důkaz o nespravedlnosti výměrů a trestních postihů. Uvedl, že dodatečné daňové výměry a trestní postihy byly založeny na daňových dokumentech, ke kterým on neměl přístup, což mu vážně zkomplikovalo napadení zmíněných výměrů a trestních postihů. Následkem toho se mu nedostalo spravedlivého slyšení před odvolacím soudem ve věci jeho požadavků na náhradu škod poté, co trestní řízení bylo přerušeno.

Žadatel si také stěžoval, že zmínka o správnosti jeho usvědčení u soudu první instance učiněná předsedou revizního senátu odvolacího soudu v pozdějším rozhodnutí ze dne 16. března 1990 ve věci jeho požadavku na náhradu škod porušila jeho práva daná článkem 6 § 2 Úmluvy, neboť v něm byl vyjádřen názor, že je vinen trestnými činy, z nichž byl obviněn, zatímco trestní řízení neskončilo odsouzením.

Žadatel si konečně na základě článku 6 § 1 Úmluvy stěžoval na to, že kroky, které učinil, aby získal přístup k určitým daňovým dokladům, jež byly údajně podkladem pro dodatečné daňové výměry a jejich zvýšení, nebyly posouzeny v přiměřené lhůtě.

20. Dne 8. ledna 1993 Komise prohlásila žádost za přípustnou, pokud se týkalo žadatelových stížností ve věci řízení zabývajícího se náhradou škod za soudní poplatky a ve věci žadatelova práva na presumpci nevinu, a nepřípustnou, pokud se týkalo ostatních bodů.

Ve své zprávě z 32. října 1994 (článek 31) uznala jednomyslně, že nedošlo k porušení článku 6 § 1, a osmi hlasy ku pěti, že nedošlo k porušení článku 6 § 2.

KONEČNÉ NÁVRHY PŘEDLOŽENÉ SOUDU

21. Vláda uzavřela své prohlášení vyjádřením názoru, že nedošlo k porušení článku 6 § 2. že článek 6 §§ 1 a 3 nebyly pro tento případ použitelné, a že, i kdyby Soud shledal článek 6 § 1 použitelným, nedošlo k jeho porušení.

PŘÁVNÍ ZJIŠTĚNÍ

1. Rozsah případu před Soudem
2. Ve svém prohlášení před Soudem žadatel opakoval všechny různé stížnosti, které předložil Komisi, včetně těch, které Komise prohlásila za nepřijatelné (viz výše uvedené odst. 19 a 20).

Jelikož však rozsah případu před Soudem je vymezen rozhodnutím Komise o přijatelnosti, není v pravomoci Soudu obnovovat otázky prohlášené za nepřijatelné (viz rozsudek ve věci Masson a Van Zon v. Nizozemsko ze dne 28. září 1995, Série A č. 327-A, s. 16, § 40).

1. Údajné porušení článku 6 § 1 Úmluvy
2. V první ze svých stížností prohlášených Komisí za přijatelné žadatel uvádí, že se mu nedostalo spravedlivého slyšení před Odvolacím soudem v Amsterdamu v souvislosti s jeho požadavkem na úhradu výdajů na právního zástupce v rozporu s článkem 6 § 1 Úmluvy, který stanoví:

„Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě ... projednána ... soudem ... který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích...“

Komise ani Vláda s tímto tvrzením nesouhlasily.

24. Žadatelův požadavek byl založen na článku 591a § 2 TR (viz výše uvedený odst. 37).

Ve výše zmíněném rozsudku ve věci Masson a Van Zon si Soud pozorně všiml formulace tohoto opatření (podle kterého příslušný soud „může“ dříve podezřelému přiznat náhradu škod - *ibid.*), která jasně stanoví, že článek 591a § 2 TR nevyžaduje, aby domácí soudy rozhodly, že stát je povinen platit, i když případ splňuje podmínky v něm uvedené, a proto pro dříve obžalovaného nevytváří žádné „právo“. Míra volnosti rozhodování daná článkem 90 § 1 TR, který činí přiznání náhrady škod závislým na tom, zda příslušný soud nabyde názoru, že pro to existují „důvody podle práva slušnosti a spravedlnosti“ (viz výše uvedený odst. 16), poskytuje další náznak, že nizozemskými zákony není uznáno žádné skutečné „právo“. Za těchto okolností Soud rozhodl, že řízení podle článku 591a § 2 TR nespadlo pod článek 6 § 1 Úmluvy (viz *cit.*, s. 19-20, §§ 53-52).

Soud nevidí důvod k tomu, aby změnil svůj závěr v současném případě. Každopádně v tomto sporném bodě žadatel nepředložil žádné důkazy; stejně tak delegát Komise při svém vystoupení před Soudem jej nevyzval, aby znovu zvážil svůj dřívější judikát. V důsledku toho Soud rozhodl, že článek 6 § 1 není pro projednávané řízení použitelný.

III. Údajné porušení článku 6 § 2 Úmluvy

25. Opíraje se o článek 6 § 2 Úmluvy, žadatel také vznesl námitku proti tvrzení uvedenému v rozhodnutí odvolacího soudu z 16. března 1990, že protokol o trestním řízení ani protokol vztahující se k jeho požadavku na úhradu výdajů za poplatky pro jeho právníka nezavdaly příčinu k pochybám, zda jeho odsouzení soudem první instance bylo správné (viz výše uvedený odst. 14). Toto, tvrdil, zakládalo porušení presumpce nevinny uložené článkem 6 § 2 Úmluvy, podle kterého:

„Každý, kdo je obviněn z trestného činu, se považuje za nevinného, dokud jeho vina nebyla prokázána zákonným způsobem.“

Komise ani Vláda se s tímto názorem neshodovaly.

26. Žadatel namítal, že od doby, kdy 13. března 1987 Odvolací soud v Amsterdamu prohlásil obžalobu za nepřijatelnou (viz výše uvedený odst. 11), neexistoval konečný rozsudek shledávající ho vinným a presumpce nevinny uložená článkem 6 § 2 nepřestala platit. Podle jeho vyjádření následné rozhodnutí odvolacího soudu nepřiznat úhradu jeho soudních nákladů,

založené na tom, že jeho odsouzení soudem první instance se jevílo platným, se rovnalo formálnímu uznání viny, aniž by mohl uplatnit své právo obhajoby.

27. Komise, opírajíc se o zavedenou judikaturu Soudu, usoudila, že zamítnutí úhrady žadatelových soudních výdajů samo o sobě neporušilo presumpci nevinoty.

Dále shledala, že žadatel byl odsouzen soudem první instance a nenásledovalo žádné rozhodnutí, ze kterého by vyplývalo, že toto odsouzení bylo zrušeno. Odvolací soud v Amsterodamu se proto ve svém stanovisku omezil na stanovisko, že i nadále existuje důvodné podezření proti žadateli, aniž by formálně byl shledán vinným.

28. Vláda v podstatě schvalovala argumenty Komise. Dodatkem poznamenala, že napadené zdůvodnění Odvolacího soudu v Amsterodamu bylo odezvou na předem daný argument žadatele, že jeho odsouzení soudem první instance bylo „naprosto chybné“.

29. Soud poznamenává, že obecným důvodem bylo, že článek 6 § 2 neuděluje osobě „obviněné z trestného činu“ právo na úhradu jejích soudních poplatků, když řízení vedené proti ní bylo přerušeno (viz rozsudek ve věci Lutz v. Německo ze dne 25. srpna 1987, Série A č. 123-A, s. 25, § 59).

Soud by se, stejně jako Komise, odvolal na svou zavedenou judikaturu, že samo o sobě zamítnutí příznání úhrady dříve obviněnému za jeho nezbytné výdaje a náklady kvůli přerušování trestního řízení proti němu se nerovná pokutě nebo opatření, které může být srovnáváno s pokutou (ibid. s. 26. § 63).

Nicméně takové rozhodnutí může vyvolat spornou otázku z hlediska článku 6 § 2, když podpůrná argumentace, která se nemůže distancovat od platných předpisů, se v podstatě rovná určení viny někdejšího obžalovaného, aniž by mu byla vina podle zákona dříve prokázána a zvláště, aniž by měl příležitost uplatnit právo na obhajobu.

30. Ačkoliv rozsudek u soudu první instance byl vynesena in absentia, žadatel měl výhodu odvolacího řízení, které znamenalo kompletní znovuprojednání a při němž se obžalovaný těšil stejným právům jako u první instance (viz výše uvedené odst. 10, 11 a 18). V tomto smyslu nelze říci, že žadatel byl v postavení, kdy by nemohl uplatnit své právo obhajoby. V tomto případě odvolací řízení skončilo rozsudkem odvolacího soudu z 13. března 1987, který prohlásil žalobu za časově nepřijatelnou.

31. Podle článku 591a § 2 TŘ spolu s článkem 90 TŘ byl odvolací soud oprávněn nařídit, aby žadatelovy výdaje byly zaplacený z veřejných fondů, pouze tehdy, pokud by shledal, že existují „důvody podle práva slušnosti a spravedlnosti“ pro takovou náhradu. Při uplatnění širokého rozsahu volnosti v rozhodování propůjčeného mu těmito ustanoveními odvolací soud byl – podle Úmluvy i podle zákonů Nizozemska – oprávněn brát v úvahu podezření, které na žadateli dále spočívalo jako výsledek faktu, že jeho odsouzení bylo zrušeno na odvolání jen proto, že žaloba byla shledána nepřijatelnou v době, kdy byl případ předložen soudu. Že tomu tak bylo, ujasnil vyjádřením, že „ani protokol o trestním řízení, ani protokol vztahující se k současnému požadavku nezavdává příčinu k pochybám, zda toto odsouzení bylo správné“ (viz výše uvedený odst. 14).

Odvolací soud při užití článku 591a § 2 nebyl vyzván k přehodnocení žadatelovy viny nebo vyjádření názoru, zda jeho odsouzení bude na odvolání potvrzeno. Ani jeho rozhodnutí z 16. března 1990, bráno v kontextu s tímto ustanovením, jak také musí být, nemůže být vykládáno jako učiněné za tímto účelem.

32. Ve skutečnostech tohoto případu tudíž nemohlo být shledáno porušení článku 6 § 2.

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD JEDNOMYSLNĚ

1. rozhoduje, že článek 6 § 1 Úmluvy není v tomto případě aplikovatelný;
2. rozhoduje, že nedošlo k porušení článku 6 § 2 Úmluvy.

Vyhotoveno v jazyce anglickém a francouzském a vyhlášeno při veřejném jednání v Paláci lidských práv va Strasbourg dne 26. března 1966.

Herbert PETZOLD

tajemník

Rolv RYSSDAL

předseda